

ОЦІНКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасний стан інвестиційної діяльності в туристично-рекреаційній галузі України. Відображено роль та участь держави у даному процесі. Розглянуто процес інвестування у розрізі санаторної, туристичної та готельної сфери держави. Водночас, оцінено роль прямих іноземних інвестицій у розвитку туристично-рекреаційної галузі України

Ключові слова: державні інвестиції, туристично-рекреаційна галузь, процес інвестування

Постановка проблеми. Беззаперечне місце в сучасному розвитку туристично-рекреаційної галузі України займає процес інвестування. Однак, враховуючи специфіку побудови економічних відносин в державі з її корупційними та іншими складовими, інвестиційна діяльність не може здійснюватися без участі держави. Остання в даному процесі виступає двоюко: як в ролі інвестора, так і в ролі "арбітра" даних процесів. Внаслідок виконання таких, доволі суперечливих функцій, у процесі інвестування в туристично-рекреаційну галузь, виникає потреба в оцінці державного регулювання інвестицій туристично-рекреаційної галузі.

Мета дослідження полягає в розкритті ролі та функцій держави в інвестиційному процесі туристично-рекреаційної галузі та оцінки її місця.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку інвестиційної діяльності розглядали в своїх працях А. Амоша, Ю. Бажал, Е. Жеваво, С. Варналії, В. Гець, Б. Данилишин, М. Долішній, А. Пересада і ін. Особливостями розвитку туристично-рекреаційної галузі присвячено ряд праць вітчизняних та зарубіжних вчених. І. Балабанов, Є. Гагаріна, І. Солодудіна розглядають лише туристичну галузь, деякі аспекти розвитку туризму та рекреації висвітлені в роботах В. Євдокименка, М. Глядіної, В. Кравціва, В. Мамутова. Огляд широкого спектру наукової літератури дозволив зробити висновок про недостатнє висвітлення обраної проблематики.

Викладення основного матеріалу. Туристично-рекреаційна галузь України на даний час є невід'ємною складовою економіки держави і являється її візиткою на міжнародній арені. Особливо бурхливого розвитку воно набуло завдяки популяризації держави внаслідок проведення європейського чемпіонату з футболу у 2012 році.

Таблиця 1. Стан туристичних потоків України у 2007-2011 роках*

№	Показники	Роки					Зміна у % 2011 до	
		2007	2008	2009	2010	2011	2008	2010
1	Кількість туристів , що в'їхали, чол.	1210156	1444962	1350245	1083015	1225954	-15,2	13,2
2	Кількість туристів , що виїхали, чол.	1898163	1792269	1422923	1275398	1590182	-11,3	24,7
3	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України	2863820	3041655	2290097	2280757	2343496	-23,0	2,8
	з них:							
3.1	Іноземні туристи	372455	372752	282287	335835	343511	-7,8	2,3
3.2	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	336049	1282023	913640	1295623	1395257	8,8	7,7
3.3	внутрішні туристи	2155316	1386880	1094170	649299	604728	-56,4	-6,9
4	Частка іноземних туристів у загальній кількості обслуговуваних, %	13,0	12,3	12,3	14,7	14,7	19,6	-0,5
5	Частка туристів-громадян України у загальній кількості обслуговуваних, %	11,7	42,1	39,9	56,8	59,5	41,3	4,8
6	Частка внутрішнього туризму у загальній кількості обслуговуваних, %	75,3	45,6	47,8	28,5	25,8	-43,4	-9,4
7	Частка організованого в'їзного туризму (ряд. 4/ряд. 1), %	30,8	25,8	20,9	31,0	28,0	8,6	-9,6

Складено та розраховано автором на основі: [17, 18]

Із загальної кількості туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України питома вага іноземних туристів у 2010-2011 становить близько 15%, причому збільшилася частка туристів-громадян України, що виїжджали за кордон за даний період майже до 60%. За період 2007-2011 рр. спостерігається постійна тенденція зменшення внутрішнього туризму України, причому частка внутрішнього туризму зменшилася з 75,3% до 25,8%. Причому дане зменшення стосується і абсолютної кількості

розвитку рекреації та туризму, як відомо, визнано одним із пріоритетів соціально-економічного зростання держави, вагомим чинником стабілізації та структурної перебудови національної економіки. На підтвердження цієї тези достатньо навести факти щодо визначення пріоритетів розвитку України у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. (постанова КМ України № 1001 від 21.07.2006 р.) [19]. Відомо, що сьогодні рекреація та туризм є одним з найприбутковіших видів бізнесу у світі. Цей сектор останнім часом стає дедалі важливішим у структурі національних економік і розвивається дуже швидкими темпами. У країнах, що надають розвитку рекреації та туризму пріоритетного значення, ця сфера послуг зростає набагато швидше, стаючи не тільки дедалі значимішою частиною національних економік, але й найважливішим наповнювачем державної скарбниці [20].

Отже, цілком природно, що рекреація і туризм не можуть не бути пріоритетною сферою перспективного розвитку будь-якої сучасної держави, якщо вона має необхідний для цього природно-ресурсний потенціал та здатна забезпечити для досягнення цієї мети підвищення інвестиційної активності, реалізацію стратегічного сценарію підвищення конкурентоздатності рекреації і туризму як сектору національної економіки на внутрішньому та міжнародних ринках рекреаційних та туристичних послуг.

На сучасному етапі спостерігається відносно слабкий приплив туристичних потоків в Україну (табл. 1). Так, у 2011 році в Україну прибуло 1226,0 тис. туристів, причому виїхало з держави з туристичною ціллю 1590,2 тис. осіб. Тенденція превалювання виїзного туризму над в'їзним в Україні є незмінною, починаючи з 2006 року. Однак слід зазначити, що негативне сальдо потоків було особливо відчутне у 2007, коли воно становило 688 тис. чол.

внутрішніх туристів – якщо у 2007 році зафіксовано 2155,3 тис. внутрішніх туристів, то у 2011 році їх кількість скоротилася до 604,7 тис. осіб. Таким чином скорочення за 5 років становило 72%.

Зменшення кількості туристів зумовлене початком світової фінансової кризи і відповідно наступними чинниками у світовій економіці: початком скорочень на підприємствах; економією коштів населенням унаслідок зниження розміру заробітних плат; негативними очікуваннями і відповідно прагненням до заощаджень.

Зниження частки внутрішнього туризму в Україні пов'язане зі слабким розвитком туристичної інфраструктури та низької якості послуг, які не відповідають рівню цін на них [21, С. 76].

Слід зазначити, що частка іноземних туристів, що прибули в Україну в рамках організованого туризму у 2007-2011 роках коливалася в межах 25,8-31%, тобто можна констатувати, що кожен третій іноземний турист прибуває в Україну в рамках організованого туризму, що є відносно низьким показником.

Переважає частина іноземних туристів, які відвідують Україну, прибуває з держав, які мають з нею спільний кордон. Традиційно провідні місця в експорті-імпорту туристичних послуг України займають Росія (1-2 в рейтингу країн за кількістю іноземних туристів, що в'їжджають в Україну та за кількістю вітчизняних візних туристів), Молдова (2 місце), Білорусь (3-є місце), Польща (4-5-ті місця). Рейтинг Угорщини за кількістю іноземних туристів, що в'їжджали в Україну

становить 4-5 місця, за кількістю вітчизняних туристів, що в'їжджали до Угорщини, становить 5-е місце. Прикордонні держави забезпечують прибуття до України близько 90% іноземних туристів.

Кількість українських туристів, які віддають перевагу закордонним подорожам, зростає. Так, у 2007 році цей показник становив 336,05 тис. чол., то у 2011 році – 1395,3 тис. чол. І зріс за п'ять років більш ніж у 4 рази. У переважній більшості – це приватні подорожі. У сегменті відпочинку мотивацією вибору зарубіжного курорту є прагнення кращого сервісу.

Згідно підрахунків Всесвітньої ради з подорожей та туризму (AWTT) [22] (табл. 2) в посткризовий період відмічається поступове зростання витрат іноземців, що перебували в Україні з метою туризму. За 2007-2011 роки витрати іноземців зросли на 64%, причому стан внутрішнього туристичного споживання з 2009 року також показує відновлення стійкої тенденції до зростання.

Таблиця 2. Внесок туризму в економіку України у 2007-2011 роках*

№	Показники	Роки					Зміна у 2011 до 2007	
		2007	2008	2009	2010	2011	Абс.	%
1	Витрати іноземців, млрд. грн.	25,8	34	32,6	35,8	42,3	16,5	64,0
2	Витрати резидентів в Україні, млрд. грн.	21,9	27,4	27,7	32,5	36,8	14,9	68,0
3	Внутрішнє туристичне споживання(в т.ч. прямі державні витрати), млрд. грн.	48,5	62,4	61,4	69,7	80,7	32,2	66,4
4	ВВП України, млрд. грн.	720,7	948,1	913,3	1082,6	1302,1	581,4	80,7
5	Частка внутрішнього туристичного споживання у ВВП держави, %	6,73	6,58	6,72	6,44	6,20	-0,53	-
6	Капітальні інвестиції в туризм, млрд. грн.	4,6	7,1	5,1	4,9	5,5	0,9	19,6
7	Капітальні інвестиції України, млрд. грн.	222,7	272,1	192,9	189,1	259,9	37,2	16,7
8	Частка капітальних інвестицій туризму в інвестиціях України, %	2,07	2,61	2,64	2,59	2,12	0,05	-

* Складено та розраховано на основі даних Всесвітньої ради подорожей та туризму [22] та Держкомстату України [17].

За методикою AWTT, частка туризму, враховуючи мультиплікативний ефект, у ВВП у 2007 році становила 6,73, а в 2011 – 6,2%, що є відносно низьким показником, адже частка туризму у світовому ВВП складає 9,4%, у ВВП Хорватії – 17%, Болгарії – 10%, Угорщини – 11%.

За аналізований період відмічається хаотична зміна сум капітальних інвестицій у туристичну сферу, адже максимального значення воно мало у 2008 році, коли було інвестовано 7,1 млрд. грн., або 2,61% всіх капітальних інвестицій держави.

На основі наведеного вище слід звернути увагу на диспаритетність внеску туризму у економіку України та часткою інвестицій у туристичну сферу в капітальних інвестиціях України, адже у 2011 році при частці туризму у ВВП 6,2%, частка інвестицій становила лише 2,13%. Такі диспропорції можуть свідчити про те, що в майбутньому розвиток туризму розвиватиметься нижчими темпами, аніж

Таблиця 3. Загальні показники діяльності туристичних організацій України у 2007-2010 рр.*

Показники	Роки				Зміна у 2010 до 2009	
	2007	2008	2009	2010	Абс.	%
Кількість суб'єктів, що надавали послуги, од.	3833	4631	4829	4983	154,0	3,2
Обсяг наданих туристичних послуг, млрд. грн.	5,5	8,05	9,4	8,2	-1,2	-13,1
Платежі до бюджету, млн. грн.	174,1	208,1	196,5	227,7	31,2	15,9
Балансовий прибуток, млн. грн.	-	-	178,3	213,3	35,0	19,6
Прибуток що спрямований на розвиток матеріально-технічної бази, млн. грн.	-	-	32,4	31,3	-1,1	-3,4
Частка балансового прибутку, інвестована в модернізацію, %	-	-	18,2	14,7	-3,5	-

* Складено і розраховано автором за : [18].

Так, у 2009 році туристичними організаціями інвестовано в модернізацію матеріально-технічної бази 32,4 млн. грн., а у 2010 – 31,3 млн. грн., що становить відповідно 18,2% та 14,7% отриманого ними балансового прибутку.

У 2007-2010 роках відмічається активне зростання кількості туристичних організацій, що надавали туристичні послуги. Дана тенденція продовжуватиметься, адже їй сприяє введення в 2010 році норми [18], згідно якої ліцензуванню підлягає тільки туроператорна діяльність.

Важливим для оцінки туристичної інфраструктури України є рівень забезпечення відвідувачів готельними послугами. В Україні спостерігається недостатня, в порівнянні з розвинутими країнами, кількість готельних підприємств. Так, у 2010 році функцінувало 1731

економіка України в цілому. Загальновідомо, що зростання інвестицій на 1% стимулює зростання ВВП на 0,1% [22, 17].

Для глибшого розуміння інвестиційних процесів у туристично-рекреаційній галузі необхідно розглянути окремо даний процес у сферах, які до неї відносяться, з одночасним аналізом розвитку останніх. Так, необхідним є огляд діяльності туристичних організацій, підприємств готельної та санаторно-курортної сфер.

Чільне місце в наданні послуг туристично-рекреаційної галузі держави займають туристичні організації, до яких відносять туроператорів, турагентів та суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність. Окрім надання послуг у сфері туризму та рекреації, вони, отримуючи прибутки, інвестують частину власних ресурсів у модернізацію матеріально-технічної бази і тим самим сприяють оновленню основних засобів туристично-рекреаційної галузі України (табл. 3).

Таблиця 3. Загальні показники діяльності туристичних організацій України у 2007-2010 рр.*

підприємство готельного господарства на 79,88 тис. номерів на 186,6 тис. місць. Активне зростання кількості готельних підприємств та номерного фонду пов'язане з проведенням футбольного чемпіонату Євро-2012, внаслідок чого особливе розширення номерного фонду спостерігається у містах Львів, Київ, Харків, Донецьк, в яких проводилися матчі чемпіонату.

В цілому, відмічається низьке використання житлового номерного фонду готелів, адже коефіцієнт використання місткості становить у 2011 році лише 0,22, причому світовий рівень завантаженості підприємств у середньому має складати від 0,60 до 0,72 [12, С 4]. Виходячи із загальноприйнятого критерію, можна зробити висновок, що коефіцієнт завантаження підприємств готельного господарства України близький до критичного.

Таблиця 4. Стан готельного фонду України у 2006-2011 роках*

Показники	Роки					Зміна 2011 до 2007	
	2007	2008	2009	2010	2011	Абс. вел.	%
Кількість готелів	1420	1595	1684	1731	3162	1742	55,1
Номерний фонд	62165	71580	76019	79833	76986	14821	19,3
Житлова площа, тис. м ²	1313,6	1508,4	1624,6	1700,6	-	-	-
Кількість місць	135199	161955	174398	186621	154233	19034	12,3
Кількість обслужених, тис. осіб	4560,2	4590,1	3622,1	4047,8	4656,8	96,6	2,1
Коефіцієнт використання місткості	0,29	0,24	0,18	0,18	0,22	-0,07	-31,8

* Складено і розраховано автором на основі: [17].

Такий суттєвий спад попиту на готельні послуги у 2009-2010 рр. зумовлений зменшенням доходів населення та значним зростанням цін на готельні послуги в умовах реальних інфляційних процесів та кризової ситуації у світовій економіці. Проте, слід зазначити, що подібний ступінь завантаженості готелів в Україні відповідає європейському рівню (так, у 2008 р. середній коефіцієнт завантаженості готелів у Європі склав 0,36, в тому числі у Хорватії – 0,34, Польщі – 0,33, Німеччині – 0,36) [13]. Тому таке різке зниження даного показника може вважатися логічним результатом спаду ділової активності внаслідок глобальної фінансово-економічної кризи, і повинно розглядатися як тимчасове явище.

На сьогодні, згідно з даними зі стандартизації, в Україні функціонують 13 п'ятизіркових готелів: "Premier Palace", "St Sofia Regency Hyatt", "Intercontinental" та "Опера (Інтерн)" у Києві, "Donbass Palace" у м. Донецьку, "Україна" у м. Дніпропетровську та "Ортодокс" у м. Одесі та ін. Приїжджих обслуговують 68 чотиризіркових готелів, близько 350 – тризіркових, двозіркових та однозіркових, решта – близько 410 готелів – не мають категорії.

Така велика кількість "безкатегорійних" готелів пояснюється низькою причиною: більшість із них не відповідають комплексу вимог до матеріально-технічного забезпечення, номенклатури та якості наданих послуг, рівня обслуговування; деякі отримали сертифікат лише на безпеку проживання; ряд готелів проводять поточний або капітальний ремонт та реконструкцію або знаходяться в стадії ліквідації; новозбудовані готелі ще не встигли одержати категорію; значна кількість готелів перейшла у

власність фізичних осіб, в яких немає потреби в отриманні сертифікату "зірковості", оскільки це потребує значних фінансових витрат. У більшості готелів відсутні сучасні засоби зв'язку та комунікації, конференц-зали з відповідною аудіовізуальною технікою та технічними засобами для синхронного перекладу [1, С. 22].

В Україні на даний час спостерігається різке "старіння" основних засобів, в т.ч. і готельної сфери (табл. 5). Особливого розмаху воно набрало у 2010 році, коли ступінь зношеності основних засобів (ОЗ) України становило 74,9%, що є вкрає негативним показником. Різке зростання даного показника в українському масштабі є наслідком негативних наслідків світової фінансової кризи, внаслідок якої зупинилося будівництво ОЗ, їх здача в експлуатацію. Водночас зросла кількість об'єктів незавершеного будівництва, що були піддані консервації. Так, у 2010 році будівництво 167 готелів було призупинено чи законсервовано, причому у 2011 році таких об'єктів незавершеного будівництва було менше на 5 одиниць – 162. В цілому, станом на початок 2012 року на стадії активного будівництва знаходився 161 об'єкт готельного типу, причому у 2010 році таких об'єктів було 177. Саме завдяки низькому рівню введення в експлуатацію, з одного боку, з одночасною консервацією, з іншого, спостерігається тенденція зростання зношеності ОЗ готельної сфери.

На фоні загальноукраїнського показника зношеності ОЗ, ступінь зносу ОЗ готельної сфери є відносно невисоким і у 2010 році становив 43,4%, що на 31,5% менше загальноукраїнського показника, проте на 5,7% більше показника 2006 року.

Таблиця 5. Основні показники стану ОЗ готельної сфери України у 2006-2010 рр.*

Показники	Роки					Зміна 2010 до 2007	
	2006	2007	2008	2009	2010	Абс. вел.	%
Вартість ОЗ готельної сфери, млн. грн.	15217	19625	23450	28008	31023	15806	103,9
Вартість ОЗ України, млн. грн.	1568890	2047364	3149627	3903714	6648861	5079971	323,8
Частка готельної сфери в загальноукраїнському показнику, %	0,97	0,96	0,74	0,72	0,47	-0,50	-
Введено в дію об'єктів готельної сфери, млн. грн.	852	941	1071	1020	966	114	13,4
Всього введено в дію об'єктів в Україні, млн. грн.	82333	127453	149635	111345	122572	40239	48,9
Частка готельної сфери в загальноукраїнському показнику, %	1,03	0,74	0,72	0,92	0,79	-0,25%	-
Ліквідовано ОЗ готельної сфери, млн. грн.	111	90	92	185	165	54	48,6
Ліквідовано ОЗ в Україні, млн. грн.	9472	12399	14567	16507	17056	7584	80,1
Частка готельної сфери в загальноукраїнському показнику, %	1,17	0,73	0,63	1,12	0,97	-0,20%	-
Залишкова вартість ОЗ готельної сфери, млн. грн.	9474	11940	13713	16213	17557	8083	85,3
Залишкова вартість ОЗ України, млн. грн.	774503	993346	1251178	1597416	1731296	956793	123,5
Частка готельної сфери в загальноукраїнському показнику, %	1,22	1,20	1,10	1,01	1,01	-0,21	-
Амортизація ОЗ готельної сфери, млн. грн.	684	997	1107	1338	1371	687	100,4
Амортизація ОЗ України, млн. грн.	63132	84100	108380	120531	121927	58795	93,1
Частка готельної сфери в загальноукраїнському показнику, %	1,08	1,19	1,02	1,11	1,12	0,04	-
Ступінь зносу ОЗ готельної сфери	37,7	39,2	41,5	42,1	43,4	5,7	-
Ступінь зносу ОЗ України	51,5	52,6	61,2	60	74,9	23,4	-
Відхилення зношеності ОЗ готельної сфери від загальноукраїнського показника	13,8	13,4	19,7	17,9	31,5	17,7	-

* Складено і розраховано автором на основі: [17].

Внаслідок введення в дію Податкового Кодексу в Україні з 01 січня 2011 року відбулося розгрупування діючих до введення 4-х груп ОЗ у 16. Причому Кодексом встановлено мінімально допустимі строки корисного використання будівель та споруд на рівні 15 та 20 років відповідно, що дозволило прискорити процес амортизації об'єктів, що входили в дану групу ОЗ. Однак, просте підвищення амортизаційних норм не викликало вагомому поліпшення відтворення основних фондів. Ефекти від разового збільшення норм амортизаційних відрахувань уже вичерпано у попередні роки. Ліквідувати негативний вплив зношення основних засобів на продуктивність їх

функціонування можливо за рахунок впровадження ефективної стратегії відтворення основних засобів.

Незважаючи на складність розвитку даної сфери, зацікавленість у готельному бізнесі виявляють також такі інвестори, як банки, страхові й будівельні компанії, про що свідчить динаміка залучення інвестицій. До 2008 р. характерним було активне залучення коштів у розвиток інфраструктури. Однак світова фінансова криза справила значний негативний вплив у даному секторі: за 2009 р. у основний капітал готельного господарства за рахунок усіх джерел фінансування було спрямовано 1423 млн. грн., що на 6% менше, ніж у 2008 році (табл. 6).

Таблиця 6. Інвестиції в основний капітал підприємств готельного господарства України у 2006-2011 роках*

Показники	Роки						Зміна 2011 до 2006	
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	абс.вел.	%
Інвестиції в основний капітал готелів у фактичних цінах, млн. грн.	611	1232	1511	1423	1624	2935	2324	380,4
Темп зміни інвестицій, % до попереднього року	-	101,6	22,6	-5,8	14,1	80,7	-	-
Частка інвестицій в готельне господарство до сумарної вартості інвестицій, %	0,5	0,7	0,6	0,9	0,9	1,2	0,7	-

* Складено та розраховано автором за: [7, 8, 17].

Проте, дана тенденція змінилася на протилежну, і у 2010-2011 роках спостерігається активне нарощування інвестицій, причому у 2011 році приріст інвестицій у готельну сферу становив 1311 млн. грн., що на 80,7% більше показника 2010 року. Така активність інвесторів пояснюється тим, що більшість готелів до Євро-2012 повинні були передані в експлуатацію у 2011 році, адже попереднє бронювання житла на фінальну частину чемпіонату почалося вже у грудні 2011 року.

Вважається, що важливим кроком у створенні нових умов для розвитку сектору була відміна з 1 січня 2004 р. готельного збору (20% від вартості номеру), що позитивно вплинуло на приріст інвестицій, будівництво нових готелів у всіх регіонах, формування вітчизняних та іноземних готельних мереж, створення аквапарків і розважальних центрів, і загалом – приріст туристичних прибутків.

Водночас, одночасно із прийняттям нового Податкового кодексу України з 1 січня 2011 р. було введено туристичний збір (0,5-1% від продажу послуг розміщення) [14], котрий можна розглядати як аналог готельного збору.

Вважається, що відміна сплати податку на прибуток підприємств до 2020 року для новозбудованих чи реконструйованих готелів категорій "3, 4 чи 5 зірок", введених в експлуатацію до 01 вересня 2012 року, також сприяло

Таблиця 7. Фінансові результати діяльності готельної сфери у 2007-2011 рр. *

Показники	Роки					Зміна 2011 до 2007
	2007	2008	2009	2010	2011	
Фінансовий результат діяльності готельної сфери	-1,5	-1446,7	-826,7	-548,1	-585,3	-583,8
% підприємств готельної сфери, що отримали прибуток до загальної кількості, %	66,0	61,9	59,7	57,3	60,4	-5,6
% підприємств України, що отримали прибуток, %	67,5	62,8	60,1	59	65,1	-2,4
Отриманий прибуток підприємствами готельної сфери, млн. грн.	514,8	504	482,6	619,8	801,5	286,7
% готельних підприємств, що отримали збиток до загальної кількості, %	34	38,1	40,3	42,7	39,6	5,6
% підприємств України, що отримали збиток до їх загальної кількості, %	32,5	37,2	39,9	41	34,9	2,4
Отриманий збиток готельними підприємствами, млн. грн.	-516,3	-1950,7	-1309	-1168	-1387	-870,5

* Складено та розраховано автором на основі: [17].

Позитивним також вважається те, що починаючи з 2009 року, прибуткові підприємства почали генерувати позитивні фінансові результати з року в рік, досягши 801,5 млн. грн., що на 55,7% більше показника 2007 року. За таких умов інвестиційна привабливість даної сфери посилюється.

Окремої уваги слід виділити стану розвитку та процесу інвестування санаторно-курортної сфери України. Адже остання є невід'ємною складовою туристично-рекреаційної галузі держави. Однак, спочатку слід охарактеризувати стан санаторно-курортної сфери

Таблиця 8. Заклади санаторно-курортної сфери України за період 2006-2011 рр. *

Показники	Сезон					Зміна 2011 до 2006 у:	
	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Абс.	%
Санаторії	471	465	460	456	453	-18	-3,8
у тому числі дитячі	171	171	171	168	167	-4	-2,3
Пансіонати з лікуванням	52	53	53	54	55	3	5,8
Санаторії-профілакторії	269	262	252	234	224	-45	-16,7
Будинки і пансіонати відпочинку	302	302	296	290	280	-22	-7,3
Бази та інші заклади відпочинку	1969	1950	1940	1948	1979	10	0,5
Заклади 1–2 денного перебування	47	41	40	29	21	-26	-55,3
Всього закладів	3110	3073	3041	3011	3012	-98	-3,2

* Складено та розраховано автором на основі: [15, 16, 17].

Доречно відмітити, що більшість з санаторіїв, що підлягали закриттю, знаходилися у державній власності, а більшість пансіонатів та баз відпочинку, що відкрилися – у приватній власності. Даний факт в черговий раз підтверджує необхідність посилити вплив держави на санаторно-курортні підприємства, що знаходяться в її віданні, цим забезпечивши ефективність функціонування останніх.

підвищенню привабливості готельної сфери держави в очах вітчизняних та іноземних інвесторів. Даний закон в даний час є важливим засобом для діючих готелів, що планують модернізацію і, відповідно, стимулюватиме процес покращення якості матеріальної бази готельної індустрії країни. Однак, розглядаючи нові інвестиційні проекти він, не представляє такої цінності, оскільки переважна їх більшість почнуть отримувати прибуток тільки через 10-12 років, тобто після завершення дії даної норми.

Важливим чинником інвестиційної привабливості готельної сфери є фінансові результати її діяльності. Адже, сприятливі умови ведення готельного бізнесу, позитивна економічна кон'юнктура та можливість отримання прибутків в цілому дозволяє інвестору приймати рішення про реалізацію проекту в дану сферу.

З даних табл. 7 випливає, що підприємства готельної сфери вже починаючи з 2007 року отримували збитки від основної діяльності, причому особливо високий розмір збитку зафіксовано в кризовому 2008 році. Однак, якщо розглянути структуру прибуткових та збиткових підприємств та порівняти із загальноукраїнським показником, то можна стверджувати, що діяльність підприємств готельної сфери в цілому була більш ефективніша, причому у 2011 році відмічається тенденція до зростання частки прибуткових підприємств.

України, здійснити аналіз тенденцій, що відбуваються в ній, задля об'єктивної оцінки інвестиційних процесів в даній сфері.

В загальному, за період сезону 2006/2007-2010/2011 в Україні спостерігається зменшення кількості закладів даної сфери (табл. 8). Дана тенденція спостерігається за весь період реформування санаторно-курортної сфери – з 1995 року. Так, за 5 років загальна кількість закладів зменшилася на 98 одиниць (-3,2%). В той же час, кількість пансіонатів з лікуванням зросла на 3 од., а баз відпочинку – на 10.

Таблиця 9. Заклади санаторно-курортної сфери України за період 2006-2011 рр. *

Показники	Сезон					Зміна 2011 до 2006 у:	
	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Абс.	%
Санаторії	471	465	460	456	453	-18	-3,8
у тому числі дитячі	171	171	171	168	167	-4	-2,3
Пансіонати з лікуванням	52	53	53	54	55	3	5,8
Санаторії-профілакторії	269	262	252	234	224	-45	-16,7
Будинки і пансіонати відпочинку	302	302	296	290	280	-22	-7,3
Бази та інші заклади відпочинку	1969	1950	1940	1948	1979	10	0,5
Заклади 1–2 денного перебування	47	41	40	29	21	-26	-55,3
Всього закладів	3110	3073	3041	3011	3012	-98	-3,2

До 2009 року спостерігалася зростання кількості оздоровлених осіб у закладах санаторно-курортної сфери (табл. 9). Так, у сезонах 2006/2007, 2007/2008 загальна кількість оздоровлених зросла на 106 тис. осіб.

Однак, в наступних роках спостерігається чітка тенденція скорочення оздоровлених осіб: якщо у сезоні 2006/2007 їх кількість в цілому по Україні становила 3,49 млн. осіб, то у сезоні 2010/2011 – 2,94 тис. осіб.

Таблиця 9. Кількість оздоровлених у санаторно-курортних закладах, тис. осіб*

Показники	Сезон					Зміна за 2011 до 2006	
	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Абс.	%
У санаторіях	1419	1527	1330	1198	1278	-141	-9,9
у тому числі дитячих	274	284	247	223	338	64	23,4
У пансіонати з лікуванням	131	144	119	116	99	-32	-24,4
У санаторіях-профілакторіях	236	232	211	198	193	-43	-18,2
У будинках і пансіонатах відпочинку	410	382	318	338	325	-85	-20,7
У базах та інших закладах відпочинку	1273	1287	1130	1126	1038	-235	-18,5
У закладах 1–2 денного перебування	17	20	14	11	9	-8	-47,1
Всього	3486	3592	3122	2987	2942	-544	-15,6

* Складено та розраховано автором за : [15, 16,17].

Зменшення потоків оздоровлених пояснюється настанням фінансової кризи, внаслідок якої:

– по-перше, зменшилися доходи населення, внаслідок чого воно стало неспроможним самостійно придбати путівку;

– по-друге, різко зменшилося державне фінансування соціально-лікувальних путівок Фондом соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності для застрахованих осіб, Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, а також Міністерством праці та соціальної політики України;

Таблиця 10. Середня кількість оздоровлених у закладах санаторно-курортної сфери, тис. осіб*

Показники	Сезон					Зміна за 2011 до 2006	
	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Абс.	%
У санаторіях	3,01	3,28	2,89	2,63	2,82	-0,19	-6,4
у тому числі дитячих	1,60	1,66	1,44	1,33	2,02	0,42	26,3
У пансіонати з лікуванням	2,52	2,72	2,25	2,15	1,80	-0,72	-28,5
У санаторіях-профілакторіях	0,88	0,89	0,84	0,85	0,86	-0,02	-1,8
У будинках і пансіонатах відпочинку	1,36	1,26	1,07	1,17	1,16	-0,2	-14,5
У базах та інших закладах відпочинку	0,65	0,66	0,58	0,58	0,52	-0,12	-18,9
У закладах 1–2 денного перебування	0,36	0,49	0,35	0,38	0,43	0,07	18,5
Всього по Україні	1,12	1,17	1,03	0,99	0,98	-0,14	-12,9

* Розраховано автором за : [15, 16,17].

Особливо різке падіння даного показника у санаторно-курортних закладах всіх типів у сезоні 2008/2009. Внаслідок впливу негативних факторів світової та національної фінансової кризи дана сфера проводила діяльність у особливо скрутних умовах: зменшення кількості оздоровлених осіб на фоні скорочення особистих доходів та зменшення державного фінансування оздоровчих путівок. Додатковим негативним фактором була різка девальвація гривні, внаслідок чого знецінення останньої становило 60%.

Таблиця 11. Державні інвестиції у санаторно-курортну сферу України у 2010-2012 рр.*

Показники	Роки			Зміна 2012 до 2010	
	2010	2011	3 кв. 2012	Абс. вел.	%
Всього капітальні інвестиції у санаторно-курортну сферу, тис. грн.	495325	804441	479183	-16142	-3,3
Інвестиції за рахунок коштів державного бюджету, тис. грн.	32386	135650	33970	1584	4,9
Частка державних інвестицій, %	6,5	16,9	7,1	0,6	-

* Складено автором на основі: [2, 7, 8].

Виразне зростання частки державних інвестицій спостерігалось у 2011 році – саме на останній рік перед чемпіонатом Євро-2012, і становило майже 17%. Однак у 2012 році вже не спостерігається така висока активність інвестування, як зі сторони приватних структур, так і держави.

Слід зазначити, що у 2010 році державою взагалі не здійснено інвестицій у готельну сферу. У 2011 році державою інвестовано 67,2 млн. грн., що становить лише 1,4% інвестицій готельної сфери держави. Наведені вище дано дозволяють дійти висновку, що:

1) у державній формі власності знаходиться відносно невелика частина об'єктів готельної сфери;

Таблиця 12. Сума коштів Зведеного бюджету України, спрямовані у туристично-рекреаційну галузь у 2007-2011 роках в розрізі бюджетів, млн. грн.*

№	Статті бюджетної класифікації	Роки					Зміна 2011 до 2007 у:	
		2007	2008	2009	2010	2011	Абс.	%
1	0734 – санаторно-курортні заклади							
1.1	З держбюджету	643,43	830,17	753,29	956,36	999,32	355,89	55,3
1.2	З місцевих бюджетів	349,12	444,08	470,80	563,72	561,13	212,02	60,7
1.3	Зі зведеного бюджету	992,55	1274,25	1224,09	1520,08	1560,46	567,91	57,2
2	0472 – туризм та готельне господарство							
2.1	З держбюджету	17,89	13,97	4,43	10,67	1,00	-16,89	-94,4
2.2	З місцевих бюджетів	0,84	0,94	0,40	0,21	0,26	-0,58	-68,9
2.3	Зі зведеного бюджету	18,73	14,91	4,83	10,88	1,26	-17,47	-93,3

– по-третє, зросла вартість путівок у санаторно-курортних закладах.

Так, наприклад, у ЗАТ “Укрпрофоздоровниця” за 2000-2006 роки середня вартість путівки на 24 дні зросла з 917 грн. до 2369 грн. [19], а за період 2007-2011 – з 2424 грн. до 5414 грн.

Внаслідок названих вище причин, за аналізований період відмічається зменшення середньої кількості оздоровлених у санаторно-курортних закладах (табл. 10), тобто відбувається поступове зменшення завантаженості цих закладів.

Таке різке падіння купівельної спроможності гривні призвело водночас і до зростання собівартості послуг санаторно-курортних закладів.

Для повноти оцінки тенденцій розвитку туристично-рекреаційної галузі України необхідно оцінити участь держави як суб'єкта економічних відносин даної галузі.

Так, участь держави в інвестиційному процесі санаторно-курортної сфери є вкрай низькою (табл. 11). Так, у 2010 році лише 6,5% інвестицій даної сфери становлять державні інвестиції.

2) участь держави у розвитку даної сфери є мінімальною;

3) обмеженість ресурсів держави призводить до втрати конкурентоздатності на користь приватних структур;

4) інвестиційний процес даної сфери визначають фінансові можливості підприємств приватної форми власності.

Однак, недооцінювати державну участь у розвитку туристично-рекреаційної сфери не слід. Адже у Державних бюджетах 2007-2011 років виділено кошти для розвитку туристично-рекреаційної галузі – це статті згідно бюджетної класифікації “0472 – туризм та готельне господарство” та “0734 – санаторно-курортні заклади” (табл. 12).

Продовження табл. 12

3	Всього в туристично-рекреаційну галузь							
3.1	З держбюджету	661,32	844,14	757,72	967,03	1000,32	339,01	51,3
3.2	З місцевих бюджетів	349,96	445,02	471,20	563,93	561,39	211,44	60,4
3.3	З зведеного бюджету	1011,27	1289,16	1228,92	1530,95	1561,72	550,44	54,4

* Складено та розраховано автором на основі: [2].

Слід зазначити, що статті "0734" та "0472" бюджетної класифікації в аналізованому періоді жодного разу не були профінансовані на 100%. Так, наприклад, видатки на туризм і готельне господарство виконані тільки на 48,4%, а на санаторно-курортну діяльність – на 95,4%.

Прикметно, що державою майже припинилося фінансування туристичної сфери, адже, якщо у 2007 році виділялося і освоїлося 18,73 млн. грн., то у 2011 році вже тільки 1,26 млн. грн. Згорання фінансування даної бюджетної статті пов'язано з фінансовими дисбалансами бюджету України, спрямування коштів на інші цілі, серед яких туристична сфера не вважається пріоритетною. Кошти, що все-таки були виділені туристичній сфері, спрямовані за такими напрямками як: фінансова підтримка розвитку туризму; прикладні розробки у сфері туризму; фінансова підтримка створення умов безпеки туристів. У 2011 році 47,7% суми видатків спрямовані на фінансову підтримку розвитку галузі, 48,2% суми – на прикладні розробки у сфері туризму, і лише 4,1% – на забезпечення безпеки туристів.

Щодо державного фінансування діяльності санаторно-курортних закладів, то необхідно зазначити, що за всі роки аналізованого періоду, крім 2009 року, державні видатки на фінансування санаторно-курортних закладів зростають. Так, за 2007-2011 роки видатки зросли з 992,55 млн. грн. до 1520,08 млн. грн. Спрямування коштів з бюджету передбачено передусім на фінансування санаторно-курортного лікування окремих категорій населення (ветеранів війни, інвалідів, хворих на туберкульоз, дітей та підлітків з соматичними захворюваннями та ін.) та фінансову підтримку державних санаторно-курортних закладів.

В цілому, державне фінансування туристично-рекреаційної галузі за даний період постійно зростало

Таблиця 13. Інвестиції в туристично-рекреаційну галузь СЕЗ та ТПР зі спеціальним режимом інвестування в Україні у 2010-2012 рр.*

№	Показники	Передбачено інвестицій, тис. грн.	Інвестиції за весь період, тис. грн.	% до планових показників	Надходження інвестицій, тис. грн.		
					2010 рік	2011 рік	3 кв. 2012 року
1	У діяльність готелів та ресторанів з них у:	548909,4	213267	38,9	487,6	3060,5	279,2
1.1	ТПР зі СРІ у м. Велика Ялта	273434,5	49075,3	17,9	487,6	372,3	279,2
1.2	ТПР зі СРІ у м. Донецьк	157017,2	157017	100,0	-	-	-
1.3	ТПР зі СРІ у м. Маріуполь	118457,7	7174	6,1	-	2688,2	-
2	Санаторно-курортну галузь з них у:	168029	288483	171,7	830	20929,4	4675,7
2.1	СЕЗ "Курортполіс Трускавець"	45571,5	107691	236,3	-	-	-
2.2	СЕЗ "Яворів"	44468,5	14179,4	31,9	485	535,4	1061,0
2.3	ТПР зі СРІ у Закарпатській області	77989	166612	213,6	345	20394,0	3614,7
3	Всього у туристично-рекреаційну галузь	716938,4	501749	70,0	1317,6	23989,9	4954,9
4	Всього в СЕЗ та ТПР	10612241,6	8461249	79,7	1090811	1041721,3	194745,5
5	Частка інвестиційних проектів у туристично-рекреаційну галузь до інвестицій у СЕЗ та ТПР, %	6,8	5,9	-	0,1	2,3	2,5

*Складено та розраховано автором на основі: [5, 6]

В цілому, фактичне надходження інвестицій відносно запланованих показників в цілому по СЕЗ та ТПР становить 87%, а у сферу діяльності готелів даний показник становить 40,5%, а у санаторно-курортну – 111,7, що свідчить про високу інвестиційну привабливість останньої.

Розглядаючи регіональний розподіл, слід відмітити, що інвестиції санаторно-курортної сфери направлені у ТПР зі спеціальним режимом інвестування у Закарпатській області (166,6 млн. грн.), СЕЗ "Яворів" (14,2 млн. грн) та СЕЗ "Курортполіс Трускавець" (107,7 млн. грн.), причому на Закарпатську область припадає 57,7% інвестицій санаторно-курортної сфери територій з особливим режимом інвестування. Водночас, як свідчать дані табл. 13, саме в Закарпатській області та "Курортполіс Трускавець" фактичне надходження інвестицій більше від запланованого більш ніж у 2 рази, що є свідченням інвестиційної привабливості даних територій та рекреаційної сфери в цілому.

Завдяки спеціальному режиму інвестування у туристично-рекреаційній галузі територій пріоритетного

(крім 2009 року), і у 2011 році склало 1561,72 млн. грн. Причому, частка видатків на туристично-рекреаційну галузь у 2011 році становить 3,9% зведеного бюджету, що є відносно низьким показником.

Окремої уваги заслуговує аналіз інвестицій у туристично-рекреаційну сферу спеціальних (вільних) економічних зон (В(С)ЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР) в Україні. З моменту введення в дію Закону України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" [3] та відповідних Указів Президента щодо створення вільних економічних зон було залучено 899,0 млн. грн. інвестицій, причому у 2010 році надходження становили 1,318 млн. грн. Незважаючи на те, що Законом України від 25.03.2005 р. N 2505-IV "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів" [4] скасовано пільговий (спеціальний) режим оподаткування інвестиційної діяльності у СЕЗ, ТПР та технологічних парках (шляхом виключення із них статей, якими надавалися податкові пільги, а також розділів та статей, якими надано державні гарантії інвесторам та суб'єктам господарської діяльності в СЕЗ та ТПР), суб'єкти господарювання продовжували вести економічну, в тому числі й інвестиційну діяльність на даних територіях

Так, станом на кінець 2010 року, в Україну на ТПР та ВЕЗ надійшло 8461,2 млн. грн. інвестицій, з яких 5,9 % у туристично-рекреаційну галузь (табл. 13). З 1090,8 млн. грн. інвестицій, що надійшли у СЕЗ та ТПР у 2010 році, лише 0,1% була спрямована в туристично-рекреаційну сферу. В той же час у 2011 році 2,3% інвестицій спрямовано у санаторно-курортну сферу територій з особливим режимом інвестування, а за 3 кв. 2012 року – 2,5%.

розвитку створено автостоянки на 129 місць, готелі на 847 місць, пансіонати для лікування на 7600 ліжко-днів, та плавальні басейни на загальною площею дзеркала води 300 м². Серед готелів, що були побудовані в рамках режиму особливого сприяння інвестицій, слід відмітити донецький "Donbass Palace", в інфраструктуру якого було інвестовано 157 млн. грн., що є одним із найбільших показників в Україні на даний час.

Суттєвим з точки зору оцінки процесу інвестування в туристично-рекреаційну галузь України є процес іноземного інвестування даної сфери.

Так, згідно даних табл. 14 сума прямих іноземних інвестицій (ПІІ), спрямованих у туристично-рекреаційну сферу України починаючи з 2009 року має виражену тенденцію до зростання. Однак, зворотна ситуація спостерігалася в період фінансово-економічної кризи 2008 року, внаслідок несприятливої фінансово-економічної ситуації в країні та різкого зростання курсу долара США щодо гривні, відбулося зменшення сум ПІІ в туристично-рекреаційну галузь держави.

Таблиця 14. Прямі іноземні інвестиції в туристично-рекреаційну галузь України у 2007-2011 роках*

№	Показники	Станом на кінець року					Зміна 2011 до 2007	
		2007	2008	2009	2010	2011	Абс	%
1	Загальна сума ПІІ у готельну сферу, млн. дол. США	428,8	413,5	444,8	450,2	463,7	34,9	8,1
2	Приріс(+), зменшення(-) ПІІ у готельну сферу за період, млн. дол. США	54,3	-15,3	31,3	5,4	13,5	-	-
3	Загальна сума ПІІ у санаторно-курортну галузь, млн. дол. США	190,4	123,5	121	132,1	134,4	-56	-29,4
4	Приріс(+), зменшення (-) ПІІ у санаторно-курортну галузь за період, млн. дол. США	11,5	-66,9	-2,5	11,1	2,3	-	-
5	Всього ПІІ у туристично-рекреаційну галузь	619,2	537	565,8	582,3	598,1	-21,1	-3,4
6	Загальна сума ПІІ в Україну, млн.дол.США	29542,7	35616,4	40053	44806	49362,3	19819,6	67,1
7	Приріс(+), зменшення (-) інвестицій в економіку України за період, млн. дол. США	7935,4	6073,7	4436,6	4753	4556,3	-	-

* Складено та розраховано автором на основі: [5, 6].

Розглядаючи структуру ПІІ в туристично-рекреаційну галузь (табл. 15) варто відмітити домінування інвестицій у готельну сферу, частка якої за період дослідження коливалася на рівні 77-78% (крім 2007 року, коли він становив 69,25%). Така диспропорція вказує на

привабливість іноземних інвесторів до готельної сфери України, особливо у світлі Євро-2012. Водночас, утримання готелів для власників є легшим в порівнянні з санаторно-курортними закладами, адже не потребує такої сукупності дозволів та ліцензій при здійсненні діяльності.

Таблиця 15. Склад та структура ПІІ у туристично-рекреаційну галузь України у 2007-2011 роках*

Показники	Роки					Зміна 2011 до 2007
	2007	2008	2009	2010	2011	
Частка ПІІ готельної сфери у ПІІ туристично-рекреаційної галузі, %	69,25	77,00	78,61	77,31	77,53	8,28
Частка ПІІ санаторно-курортної сфери у ПІІ туристично-рекреаційної галузі, %	30,75	23,00	21,39	22,69	22,47	-8,28
Частка ПІІ готельної сфери у ПІІ України, %	1,45	1,16	1,11	1,00	0,94	-0,51
Частка ПІІ санаторно-курортної сфери у ПІІ України, %	0,64	0,35	0,30	0,29	0,27	-0,37
Частка ПІІ туристично-рекреаційної галузі до ПІІ в Україну, %	2,10	1,51	1,41	1,30	1,21	-0,88

* Розраховано автором на основі даних: [5, 6].

В той же час, відмічається, що темп приросту ПІІ у туристично-рекреаційну галузь відстає від темпу надходження ПІІ в Україну. Свідченням цього є зменшення частки ПІІ туристично-рекреаційної галузі з 2,1% у 2007 році до 1,21% у 2011 році.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок про низьку участь держави у розвитку туристично-рекреаційної галузі України і водночас про необхідність посилення участі останньої як у ролі інвестора, так і в ролі регулятора процесів інвестування в туристично-рекреаційній галузі. Подальші дослідження повинні стосуватися саме дослідження механізмів державного регулювання обраної галузі економіки.

Список використаних літературних джерел:

1. Алексєвич О. Шлях до зірок: вивчаємо нові правила сертифікації готельних послуг / О. Алексєвич // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – 13 жовтня. – С. 21-24.
 2. Виконання Державного бюджету України у 2007-2011 роках. – [Електронний ресурс]. – <http://treasury.gov.ua>.
 3. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" від 13 жовтня 1992 року N 2673-XII
 4. Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів" від 25.03.2005 р. N 2505-IV
 5. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2011 році. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/bl_izd_2011.zip.
 6. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності за 3 квартали 2012 року. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/11_2012/bl_izd_9m.zip.
 7. Капітальні інвестиції в Україні в 2010 році. Статистичний збірник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/invest/ki_2010%20.zip.
 8. Капітальні інвестиції в Україні в 2011 році. Статистичний збірник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/06_2012/bl_ki_2011.zip.
 9. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2010 році. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/08_2012/bl_isz_2010.zip.
 10. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними

проектами у 2011 році. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/03_2012/bl_isz_2011.zip.
 11. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами за 3 квартали 2012 року. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/12_2012/bl_inv_09_2012.zip.
 12. Огляд світової статистики по індустрії гостинності // Готель. – 2006. – № 1 (10). – С. 4-5.
 13. Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу (Євростат). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ec.europa.eu/eurostat.
 14. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року №2755-VI // Голос України. – 2010. – 4 грудня. – № 229-230 (4979-4980). – С. 4-62.
 15. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні у 2009/2010 році. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/poslugi/skl_10.zip.
 16. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні у 2009/2010 році. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/poslugi/skl_11.zip.
 17. Статистичний щорічник України за 2011 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/11_2012/sz_Ukr_2011.zip.
 18. Туристична діяльність в Україні у 2011 році. Статистичний бюлетень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/08_2012/bl_td_2011.zip.
 19. Харічков С.К. Проблемні питання сталого розвитку рекреації та туризму в Україні // Південноукраїнський правничий часопис, 2007. – № 1. – С. 210-218
 20. Цибух В.І. Стан і перспективи розвитку туризму в Україні, Туристично-краєзнавчі дослідження.-2009.- №2. – С.68.
 21. Ukraine economic growth Report October 2009. – [E-resource]. – Access mode: http://www.feg.org.ua/docs/Final_Eng_2009.pdf.
 22. World Travel and Tourism Council. – [E-resource]. – Access mode: <http://www.wttc.org>.

СІЧКА Іван Іванович – здобувач кафедри фінансів ДВНЗ "Ужгородський національний університет".

Наукові інтереси:

- державне регулювання інвестиційних процесів.
- туристично-рекреаційну галузь України і її регіонів
- світова туристично-рекреаційна галузь.

Стаття надійшла до редакції: 26.02.2013 р.